

UUSI KULTTUURIAINEISTOLAKI -MIKÄ MUUTTUI?

TIETEIDEN TALO
19.5.2008
Pekka Heikkinen

LAIN KIIHKEÄ LOPPUSUORA

-hyväksyttiin eduskunnassa 11.12.2007

-presidentti vahvisti 28.12.2007

-voimaan 1.1.2008 (vrt. 31§ 5. mom.)

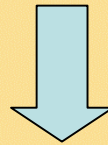
-säädöskokoelmassa lait 1433-1436 /2007

Lain nimestä

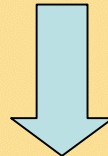
- vapaakappalelaista kulttuurineistolakiin?**
- vapaakappaleesta tallekappaleeseen?**
- vapaakappalekirjastosta ... mihin?**

SÄÄDÖSMUUTOKSIA

-kulttuuriaineistolaki: kulttuuriperinnön kartuttamisen perusta

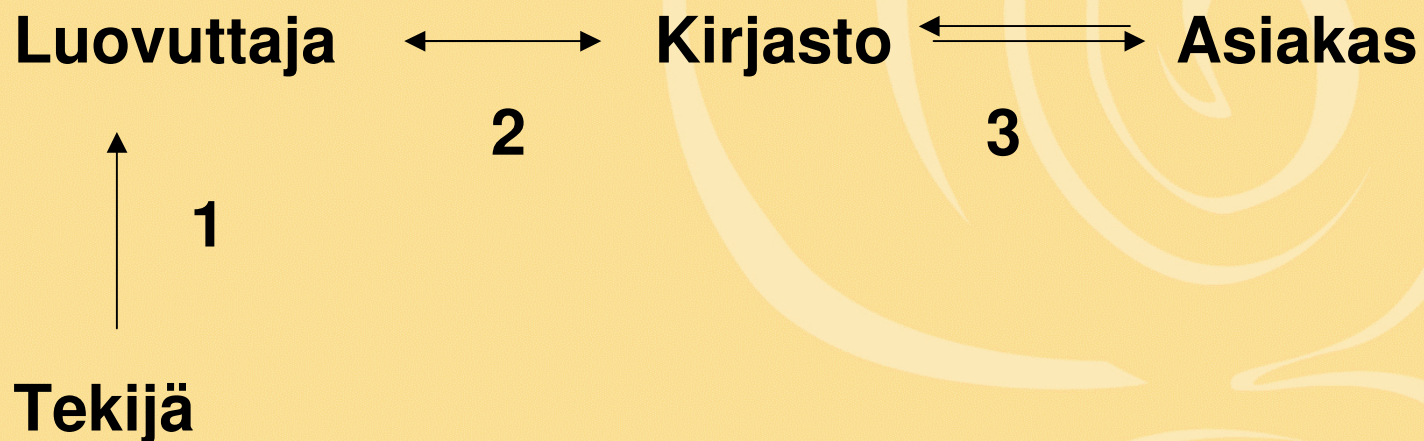

-Yliopistolaki : lainsäädännöllinen ja hallinnollinen asema sekä kansallinen palvelutehtävä suhteessa kansallisiin kokoelmiin, 25§ vain tekninen muutos

-Tekijänoikeuslaki: aineiston käyttöönsaattamisen reunaehdot suhteessa yksittäiseen asiakkaaseen, 16b§ kokonaisuudessaan voimaan (kohdat 1, 2, 4)

Lainsäädäntö ja aineiston käyttöönsaattamisen reunaehdot

- 1 Tekijänoikeuslaki
- 2 Kulttuuriaineistolaki/sopimus
- 3 Julkisuuslaki, Henkilötietolaki

KÄYTTÖÖNASETTAMINEN...

Tekijänoikeuslaki (16-16d§) antaa *erivapauksia* suhteessa tekijöihin/julkaisijoihin

- immateriaaliset teokset
- oikeus lainata/esittää/näyttää/välittää

Kulttuuriaineistolaki asettaa *velvoitteita*

- materiaallinen aineisto, myös elektroninen
- omistusoikeus/käyttöoikeus/oikeus poistaa

Sopimukset, vapaaehtoinen luovutus

-luovuttajan/lahjoittajan oikeus määrätä käyttöehdoista

Kulttuuriaineistolain normatiivinen muoto on **VELVOITE**, ei oikeus

- lainsäätäjän yksityisille toimijoille asettama velvoite toimittaa tuotteita Kansalliskirjastolle
- kirjastoilla on velvoite säilyttää ja asettaa tämä aineisto käyttöön
- uutena Kansalliskirjastolle asetettu velvoite hakea ja tallentaa verkkoaineistoa
- ei olemassa vapaakappaleoikeutta, mitä merkitsee?
- > kirjastolla ei esim. oikeutta valikoida, mitä aineistoa se haluaa ottaa vastaan; emme voi luopua oikeudesta jota meillä ei ole

SOVELTAMISALA: "YLEISÖ"

- painotuotteet ja tallenteet, jotka on tarkoitettu *levitettäväiksi* yleisölle Suomessa
- verkkoaineistot, jotka on tarkoitettu yleisön saataville Suomessa
- "yleisöä" ei määritelty, joten pakko lähestyä *poissulkemisen* kautta:
 - a) OPM: suurehkon yrityksen *koko* henkilökunnalle jaettu aineisto on luovutettava, sisäiseen käyttöön vain *osalle* henkilökunnasta valmistettu koulutusaineisto EI
 - b) EI koske ulkomailla valmistettuja tuotteita, jotka toimitetaan esim. postin välityksellä Suomessa yksittäisille tilaajille (sukukirjat, HE s.36)

LUOVUTUSVELVOLLISET (5§)

- Suomessa valmistettujen painotuotteiden ja tallenteiden osalta luovutusvelvollinen on valmistaja
- ulkomailla valmistettujen tuotteiden osalta luovutusvelvollinen on julkaisija, toissijaisesti maahantuoja (vanha laki: kustantaja)
- "julkaisijalla" tarkoitetaan sitä, jonka aloitteesta ja vastuulla aineiston kappaleita saatetaan kauppaan tai muutoin levitetään yleisölle", HE s. 40
- "maahantuoja" on se, joka on tilannut tai tuonut aineiston maahan *yleisölle levitettäväksi*, HE s. 42

Kustannusten jako 18§

Velvoite, ei oikeus:

-luovuttaja vastaa kustannuksista luovuttamisen osalta

-kirjasto vastaa kustannuksista säilyttämisen ja käyttöön asettamisen osalta

KANSALLISKIRJASTON TOIMIVALTA

Kansalliskirjaston toimivallan rajausta koettiin ilmeisen olennaiseksi lain valmistelun eri vaiheissa:

- vuoden 2003 mietinnössä ollut KK:n valtuus määrittellä pienpainate/informaatioarvoltaan vähäinen aineisto jätettiin pois HE:stä
- SiV sitoi mahdollisuuden myöntää vapautus luovutusvelvollisuudesta nimenomaan *kustannusten* ilmeiseen kohtuuttomuuteen

Eräänä selityksenä kirjaston hallinnollinen asema osana Helsingin yliopistoa: ei mahdollista delegoida omaa norminantovaltaa

Tuo tiettyä jäykkyyttä lain soveltamiseen

- olisiko ennemminkin ollut syytä keskittyä pohtimaan luovutusvelvollisuuden rajausta?

Eri osapuolten toimivallanjaosta

- a. **KIRJASTOT**: oikeus päättää aineiston säilytyksestä ja käytöstä
 - oikeus eräin edellytyksin poistaa aineistoja (23§)
 - myös takautuvasti (32§)

- b. **KANSALLISKIRJASTO**n viranomaisrooli :
 - laissa säädettyjen velvollisuuksien vähentäminen
 - 24.1§ helpotuksia lukumäärän osalta
 - 24.2§ vapautus nimiketasolla, SiV sitoi harkinnan nimenomaan kustannuksiin

 - 26§ valvontavastuu, 27§ velvoite kehottaa rikkojia noudattamaan lakia
 - AV-aineiston osalta KAVA:lla vastaava rooli

- c. **MINISTERIÖ**n asetuksenantovaltuus (30§)
 - mikä on 4§:ssä tarkoitettu pienpainate, informaatioarvoltaan vähäinen aineisto
 - voi antaa luvan aineiston sijoittamisesta vastaanottajakirjastojen ulkopuolelle
 - tarvittavat lisäohjeet aineistojen säilyttämisestä/käytöstä

VERKKOAINEISTOT

Pääsääntö: Kansalliskirjasto huolehtii keräyksestä (7§)
-haravointi ja poiminta

Verkkoaineistoja ovat

-kaikki yleisön saatavilla joko maksullisesti tai ilmaiseksi olevat aineistot , esim.:

- **www-sivustot**
- **sähkökirjat, verkkolehdet**
- **yliopistojen ja korkeakoulujen ym. organisaatioiden selvitykset, raportit, opinnäytteet, oppimateriaalit**
- **musiikki, elokuvat verkossa**

Eivät intranetissä salasanojen takana olevat aineistot

VERKKOAINEISTON KERUUSTA (1)

- 1.1.2006 lukien sallittua valmistaa kappaleita tekijänoikeuden poikkeuksella
- vanhemman aineiston osalta IA yhteistyö:
vapaaehtoinen luovutus, hinta 30 000-50000 euroa?
- 1.1.2008 lukien Kansalliskirjaston velvoite kerätä aineistoa sekä erivapaus välittää muihin vapaakappalekirjastoihin

VERKKOAINEISTON KERUUSTA (2)

-kattava ja edustava otos

- + huomioitava KK:n käytettävissä olevat resurssit
- + tutkimuksen ja arkistoinnin tarpeet
- + luovuttajien tasapuolinen kohtelu

-suunnitelma ministeriölle, tämä vahvistaa

- haun laajuus ja luovuttamiskäytännöt (9§)

-valmistelu käynnissä

- ensimmäinen oikea suunnitelma keväällä 2009

-tutkijaseminaari 16.5.2008 Kansalliskirjastossa

VERKKOAINEISTON KERUUSTA (3)

- verkkojulkaisijoiden velvoite toimia yhteistyössä joko mahdollistamalla haravointi tai luovuttamalla aineisto (8§)
- luovutettava 60 vrk kuluessa
- Kansalliskirjaston rajattu oikeus kiertää suoja (19§)

VERKKOAINEISTOT JA INFORMAATION SUOJA

- myös yrityssalaisuuksia sisältävä aineisto on luovutettava (kuten aiemminkin), luovutusvelvoite ei näiltä osin ole sidottu inf. sisältöön
- Viestinnän keskusliiton kritiikki: SiV, Suomen Lehdistö numero 12/2007
- mikäli lain nojalla (Julkl 24§) salassa pidettävää, luovuttajan on ilmoitettava peruste (KultAinL 22§ 2. mom.)
- pelkkä luovuttajan ilmoitus "luottamuksellisuudesta" ei sido
- silti kirjastojen vastuu huolehtia, ettei käytetä lain vastaisesti (22§ 4 mom)
- > saattaa johtaa kirjastossa ylivarovaisuuteen
- muualla Pohjoismaissa keskustelua herättänyt ennemminkin yksityisten henkilöiden tietosuoja (Tanska?)

Keruun rajaus: julkisuuden kehät

- julkinen: tämä on pääsääntö; käyttöönsaattaminen ei ole ”vahva” velvoite, silti palvelutehtävä edellyttää
- sisäinen: ei sisäiset sähköpostilistat, muuten kyllä
- luottamuksellinen: yrityksen tms. itse huolehdittava tietoturvastaan
- salainen: lain nojalla salainen, JulkL 24§
 - yksilöitävä salassapitoperuste
 - kirjastolla ei harkintavaltaa, halutaanko?

KUKA OMISTAA AINEISTON?

- luovutettavien painotuotteiden ja tallenteiden omistusoikeus siirtyy säilyttävälle kirjastolle (6§)**
- verkkoaineisto: luovutettavien tallenteiden omistusoikeus siirtyy Kansalliskirjastolle (9§)**
 - koskeeko myös muuta kuin tallennemuotoista verkkoaineistoa?**
 - KK/HY omistaa myös haravoidun/välitetyn verkkoaineiston?**
 - onko käytännön merkitystä?**

EROTELTAVA...

-eroteltava fyysisiin esineisiin (kirjat, tallenteet, myös e-aineisto) liittyvä omistusoikeus ja vain tekijälle kuuluva oikeus valmistaa näistä kappaleita tai saattaa yleisön saataville

-omistaja voi halutessaan vaikka tuhota aineiston, mutta ei ilman lupaa näyttää/esittää/välittää yleisölle (lain nojalla luovutettujen aineistojen poistamista tosin rajoitettu)

HUOM: tekijän yksinoikeus ei missään vaiheessa siirry kirjastolle

-käytäntö, jonka mukana kirjasto ei enää edes omista aineistoja, ainoastaan tarjoaa niihin pääsyn, tulee yleistymään

AINEISTON KÄYTTÖ

- SiV: julkisuuslakia sovelletaan kaikkeen lain nojalla kerättyyn aineistoon, s.o. julkisuus on pääsääntö (asiakirja-aineiston osalta)**
- opetusministeriö voi antaa tarkempia säännöksiä aineistojen säilyttämisestä ja käyttämisestä 30§ (OPM:n ohje vuodelta 1982 viimeinkin historiaa)**
- suojatun aineiston osalta oikeus valmistaa kappaleita tai saattaa yleisön saataville vain TekijäL 16, 16a, 16b§ nojalla**

VALVONTA JA SANKTIOT

- Kansalliskirjaston valvontavastuu (26§)
- kehotettava laiminlyöjää, LH:n uhkasakko (27§)
- kulttuuriaineistojen tallettamisrikkomus, sakko (29§)

ASETUS

-valmistelu alkaa syksyllä 2008, pyydetty kommentteja

1) mikä on pienpainate/inf. arvoltaan vähäinen aineisto

-esimerkkiluettelo

2) painotuotteiden/tallenteiden sijoittaminen vapaakapalekirjastojen ulkopuolelle

3) aineistojen tekniset vaatimukset ja tietojen luovuttaminen

4) ohjeet aineistojen säilyttämisestä/käyttämisestä kirjastossa (yleisökäyttö tekijänoikeuslaissa)

-tarkoitus laatia vasta käytännön soveltamisongelmien pohjalta

TekijäL 16b§

- Kansalliskirjasto sai oikeuden kerätä aineistoa tietoverkoista 1.1.2006
- 1.1. 2008 lähtien oikeus välittää tämä aineisto muihin vapaakappalekirjastoihin ja Kansalliseen audiovisuaaliseen arkistoon
- audiovisuaalinen arkisto ei voi 16c§ nojalla välittää Kansalliskirjaston välittämää aineistoa edelleen TaY; välitetty aineisto ei ole "kokoelmiin kuuluva teos"

Kirjaston vastuu (TekijäL 11§4)

-verkkoarkistoinnin osalta meillä ei ole vastuuta jos aineisto on laitettu verkkoon ilman oikeudenhaltijan lupaa

-s.o. ei vastuuta verkkoarkistoon haravoidun aineiston osalta, kuitenkin vastuu jos saatetaan yleisön saataville

AINEISTON KÄYTTÖ

ASIAKAS voi vastaanottavan laitoksen tiloissa:

- katsella/selailla
- valmistaa kappaleita muutoin kuin digitaalisilla menetelmillä eli printata, kuvata digikameralla
- ei muistitikulle

KIRJASTO voi:

- välittää asiakkaalle tiloissaan, ml. sivutoimipisteet
- digitoida välittämistä varten, suojan piiriin kuuluvan aineiston osalta 16b§ 4k edellytyksin

MITEN JATKETAAN?

- lyhyen tähtäimen haasteena uuden lain sisällöstä tiedottaminen
- käynnistettävä työ lain uudistamiseksi: yhteisymmärrys avoimista kysymyksistä
- tulevaisuuden haasteena pysyvämpien yhteistyökäytäntöjen luominen vapaakappalekirjastojen sekä Kansalliskirjaston ja KAVA:n välillä

Lisätietoja

-kysymyksiä lain soveltamiseen liittyen

heli.therman@helsinki.fi

-kysymyksiä lain tulkintaan liittyen

pekka.heikkinen@helsinki.fi

-kysymyksiä verkkoaineiston keruuseen liittyen

esa-pekka.keskitalo@helsinki.fi

KIITOS !

TACK !